

METODISKE SAMTALER MED BARN OG DERES VIKTIGE VOKSNE – OM DET VANSKELIGE

HALDOR ØVREEIDE

**INSTITUTT FOR FAMILIE OG
RELASJONSUTVIKLING**

ifru@ifru.no

Barnet er subjekt og avhengig

- Barnet er et **selvorganiserende subjekt** og en kraft i sin egen utvikling - men er ikke selv-ivaretaende
- Barnet er derfor **avhengig** av ivaretaende tilknytning til voksne
- Ut fra dette får barnet også en **relasjonell identitet**
- Skal barnet akseptere kontakt/omsorg må den voksne **kvalifisere** seg for barnet
- Kvalifisering er som voksen å kunne **stille sig innenfor erfaringen** - å gi medopplevelse og å være mervitende/mestrende

HVA ER SAMTALE FOR ET BARN?

Medopplevelse:

- opplevelse, erfaringer og behov kan uttrykkes, utvikles og bli gyldige i relasjoner
- gjennom **deltakelse** her og nå,
- eller gjennom **fortelling**

Det gir barnet:

- **Vitalitet** – følelsesmessig engasjement
- **Utvidet perspektiv** – tilgang på andres ressurser, til andres erfaringer og kunnskap til organisering og mening for egne erfaringer
- **Ledelse og struktur** – konsentrasjon og mestrende atferd
- **Utvikler empati** – erfaring med å ha følelser for, og å forstå andre

BARNETS PERSPEKTIV

- **Barnet observeres:** - barnet er et objekt for intervjuing, observasjon og intervensjon – barnets uttrykk registreres og tolkes
- vs:
- **Barnet møtes:** barnet får uttrykke sitt subjektive perspektiv og blir respektert i sin måte å organisere seg selv på. - Barnets ”ansikt” og behov møtes, slik at barnet kan få erfare å delta i, og påvirke de forhold som gjelder det selv

SAMTALEFORMER

- **”Compliance” samtale** – barnet forventes å tilpasse seg / svare på den voksnes krav, spørsmål og forventninger i kommunikasjonen. Barnets uttrykk blir **strategiske** og den voksne avgjør gyldigheten og troverdigheten

vs:

- **Dialogisk samtale** – barnet gis frihet og motiveres til å uttrykke seg på egne premisser innenfor en tilpasset ramme. Tema utvikles i gjensidighet mellom voksne og barn. Barnets uttrykk blir **autentiske** og kan **berøre** den voksne

MOTIVASJON FOR SAMTALEN?

Hos barnet ? Foreldrene? Tredjeperson?

- Voksne kan motiveres av et bevisst formål
- Barnet motiveres først og fremst **gjennom prosessen** i samtalen

Om en dialogisk samtale skal komme i stand må begge ”ville”

BARN FÅR BEGRENSET MEDOPPLEVELSE OG INFORMASJON NÅR:

- - det er **kriser** i omgivelsene.
- - det pågår **konflikt** mellom viktige voksne
- - foreldre er **i konflikt** med deler av barnets nettverk utenfor familien
- - barnet selv, viktige voksne eller søsken har **individuelle problem**
- - barnet involveres i **tabubelagt samspill** med voksne

- *Informasjonsmangel og informasjonskonflikt* skaper usikkerhet/utrygghet – gir dårlig konsentrasjon, mestring og forstyrret atferd

BYGGE SAMTALEN PÅ:

- Barnets **evne til dialog**
- Barnets **relasjonelle sammenheng**
- Barnets **kommunikasjonserfaring**
- Ditt **tema/formål/sammenheng**
- Din **evne til åpenhet** overfor de spesielle erfaringer og den spesielle situasjon barnet kan ha

UTVIKLING ER TRANSAKSJONELL

- 1. faktor: Barnets egenskaper – temperament etc.
  - 2. faktor: Foreldrenes innstilling/forståelse og egenskaper
    - Interaksjonens karakter (transaksjonen) bestemmes av 1. og 2. faktor , som så, gjennom ”feed forward”, blir en selvstendig
  - 3. faktor: som påvirker og danner neste episode
    - – kan gi utviklingsstøtte for barnet og erfart mestring i foreldrerollen for den voksne, – eller frustrasjoner og etablering av problemer.
    - 3. faktor generaliseres til relasjonen, men også på tvers av relasjoner
-): Med en gang det har vært interaksjon så finnes en også en relasjon som skaper neste interaksjon

BARNET MÅ SIKRE SEG TILKNYTNING

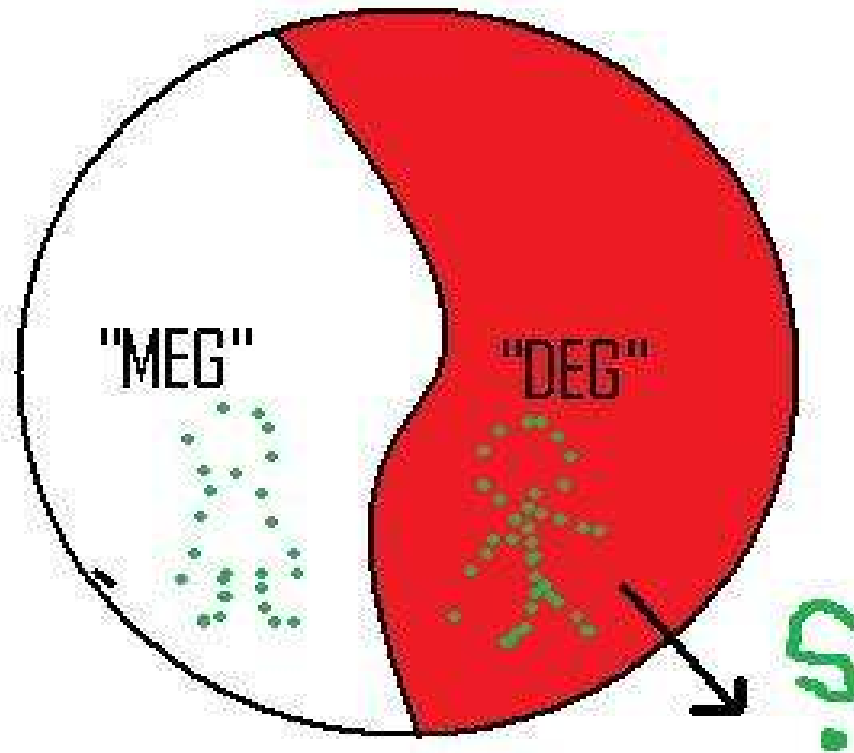
- Barnet må finne en Alter som kan svare på barnets behov – derfor er barnet programmert til å finne, svare på og *tilpasse seg* den Andre
- Barnet bruker sin dialogiske kompetanse for å få trygghet og medopplevelse. Begge deler avgjørende for overlevelse og utvikling.

SINNETS DYADISKE KARAKTER

(FRITT ETTER STEIN BRÅTEN)

Sinnets primære (virtuelle) Andre-sentrerhet

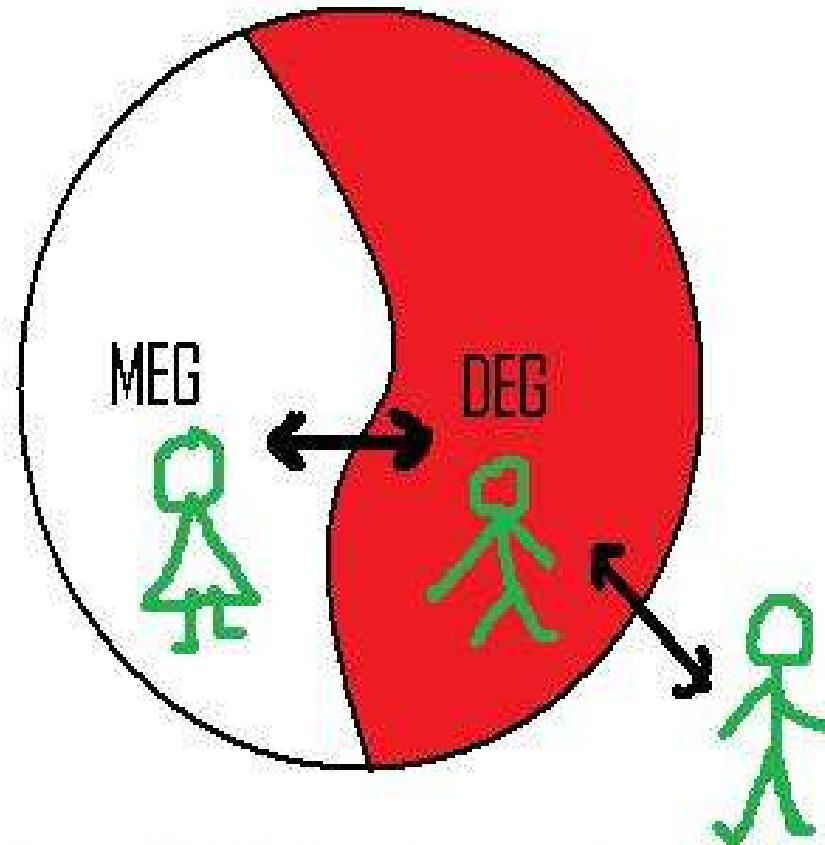

venter på, men kan igjenkjenne og utpøse den Andre

DIALOGEN MATCHER SINNETS STRUKTUR

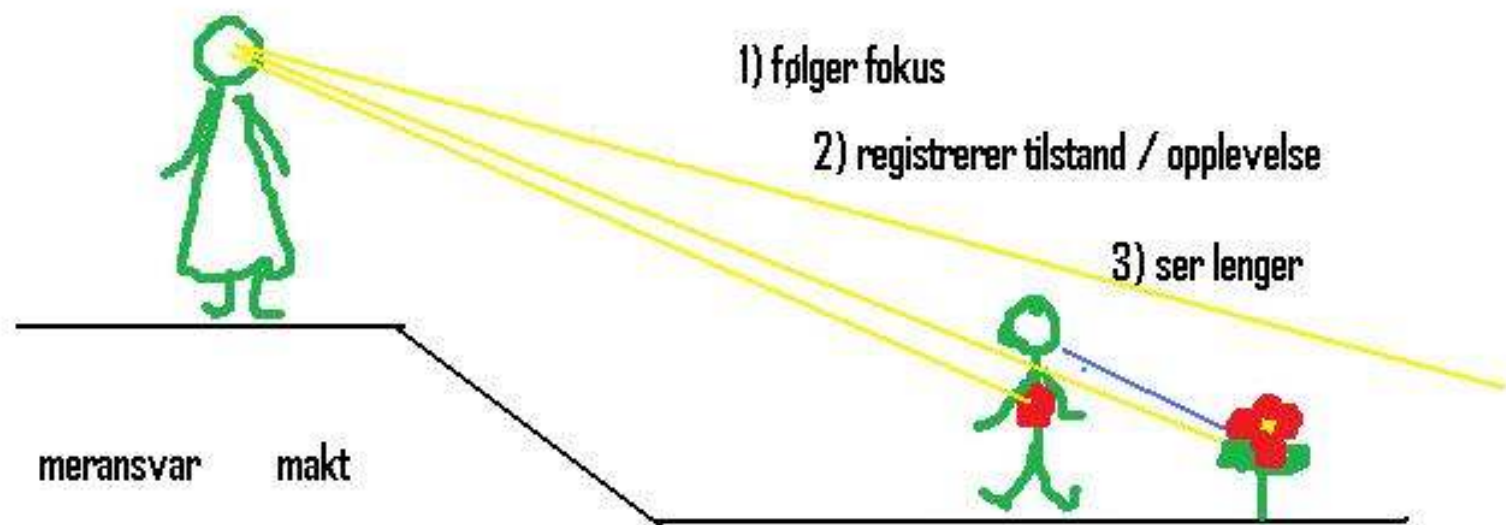
dialogen med den spesifikke Andre

aktivering av den spesifikke Andre regulerer og skaper igjenkjenning av Meg

DEN TREDELTE UTVIKLINGSSTØTTENDE POSISJON

14.12.2007   Haldor Øvreide

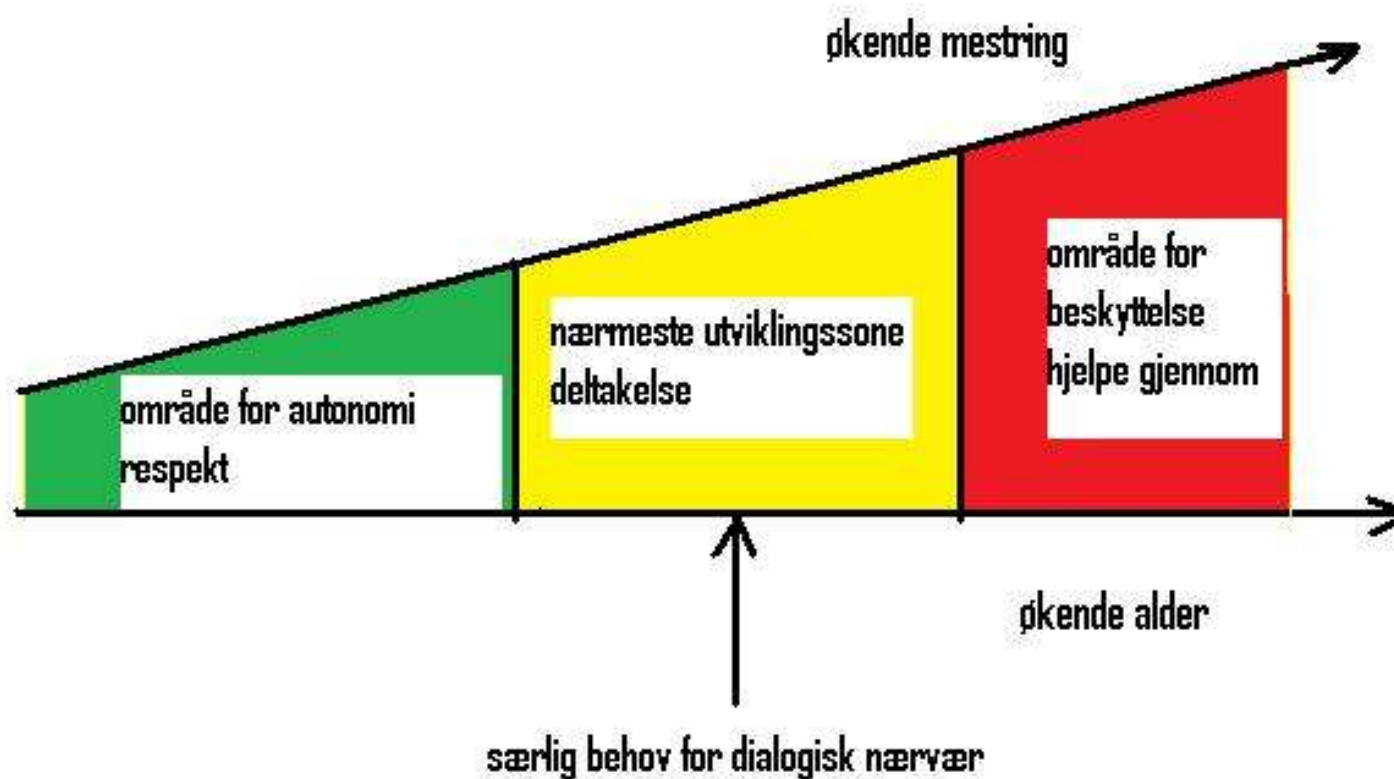
BARN TRENGER VOKSNES

OPPMERKSOMHET PÅ TRE OMRÅDER:

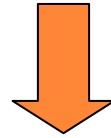
- **Autonomi** - respekt, anerkjennelse, ansvar og frihet til å utforme det de selv kan mestre
- **Medopplevelse**, støtte og ledelse og anerkjennelse på områder der de er under utvikling (nærmeste utviklingszone)
- **Beskyttelse** mot, hjelp igjennom og/eller **medopplevelse** på erfaringer som overskrider deres mestring

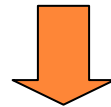
UTVIKLINGSBANEN – NÆRMESTE UTVIKLINGSSONE

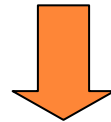
DIALOG

- Intersubjektivitet / medopplevelse / erkjennelse av
Din tilstand

- Utløser felles ressurser

- Støtte / ivaretagelse / ny kunnskap tilknytning /
lojalitet

DIALOGENS TO GRUNNTEMA

- Det **relasjonelle** og emosjonelt orienterte jeg-du – tema
- Det **saksorienterte** tema – verden utenfor relasjonen
- Det første tema bærer det andre
- Dialogen er **dyadisk** i sin prosess og **triadisk** i sin konsekvens

SAMTALEN ETABLERES GJENNOM DEN UTVIKLINGSSTØTTENDE DIALOGENS PRINSIPPER

Hvor den voksne:

- **Følger** – toner seg inn til barnets psykologiske tilstand
- **Opptretr relevant** – utløser (skaper) nysgjerrighet og gir relevant informasjon og struktur
- **Gir subjekt plass** tid / rom og anerkjennelse – barnet gis mulighet til reaksjon og selvorganisering
- **Samregulerer** – skaper rytme – turtaking mellom to subjekt
- **Tar ledelse** – viser ansvar og omsorgsintensjoner som voksen – tar en hierarkisk tilpasset posisjon

DEN VOKSNES ATFERD I UTVIKLINGSSTØTTENDE SAMTALE: 1

- **Ser** hvor barnet har sitt fokus, oppmerksomhet og initiativ. Emosjonell og kognitiv inntoning. Tolker – mentaliserer - barnets opplevelse
- **Anerkjenner** og **bekrefter selektivt** barnets fokus og opplevelse. Velger å punktuere øyeblikk som barnet kan vokse på, og som kan lede mot samtalens formål
- **Avventer** og **inviterer** barnet til reaksjon på sin aksjon. Gir barnet subjekt plass og etablerer rytme
- **Anerkjenner** barnet i **intensjoner** og **egenskaper** (relasjonell verdi)
- **Anerkjenner** barnet for **ønsket fungering** og **mestrende atferd** i samtalen (kompetanse).
(Bekreftelsen skjer altså i prosessen, ikke som ros ved avslutningen, eller når problem har oppstått)

14.12.2007

Haldor Øvreide

DEN VOKSNES ATFERD I UTVIKLINGSSTØTTENDE SAMTALE: 2

- **Benevner** og ”tar inn/med” det som er relevant for situasjonen - hendelser og objekt, opplevelse og tilstander - skaper sosial struktur. Gjør seg slik relevant for barnets oppmerksomhet og benevning (er første ledd i ledelse)
- **Trianglerer** barnet gjennom å presentere objekt, fenomen og tema. Kobler samtals tema til viktige andre
- **Leder** kommunikasjonen. Skaper en rytmisk turtaking om tema
- **Summerer** og skaper sensitive avslutninger. Ser og bekrefter barnets signaler på avslutninger /pauser

AVHENGIGHET:

- Barnets avhengighet gjør tilknytning nødvendig
- Tilknytning vokser ut av dialog
- Kvalitet på dialog gir kvalitet i tilknytning
trygghet og relevans
- Det er behov og egenskaper på begge sider av
tilknytningsrelasjonen

=

BARNET SOM MAKTSVAK

- Det avhengige barnet er i en **maktsvak** og derved sårbar posisjon – risiko for avvisning er truende og må reduseres
- Barnets evne til dialog er først og fremst en evne til raskt å **tilpasse** seg for å oppnå **medopplevelse** når omstendighetene er viktige og mulighetene til ledelse finnes
- Det avhengige og derved maktsvake barnet er under et vedvarende **tilpasningspress**.
- Avvisning eller aksept må **testes** om usikkerhet oppstår

BARNETS
TILPASSINGSKOMPETANSE
KAN **MASKERE** BARNETS
BEHOV OG EGENSKAPER,
SÆRLIG I RELASJONER MED
STERK AVHENGIGHET OG
TRUET TILKNYTNING

RELASJONER SOM ER/KAN VÆRE NØDVENDIGE FOR BARN

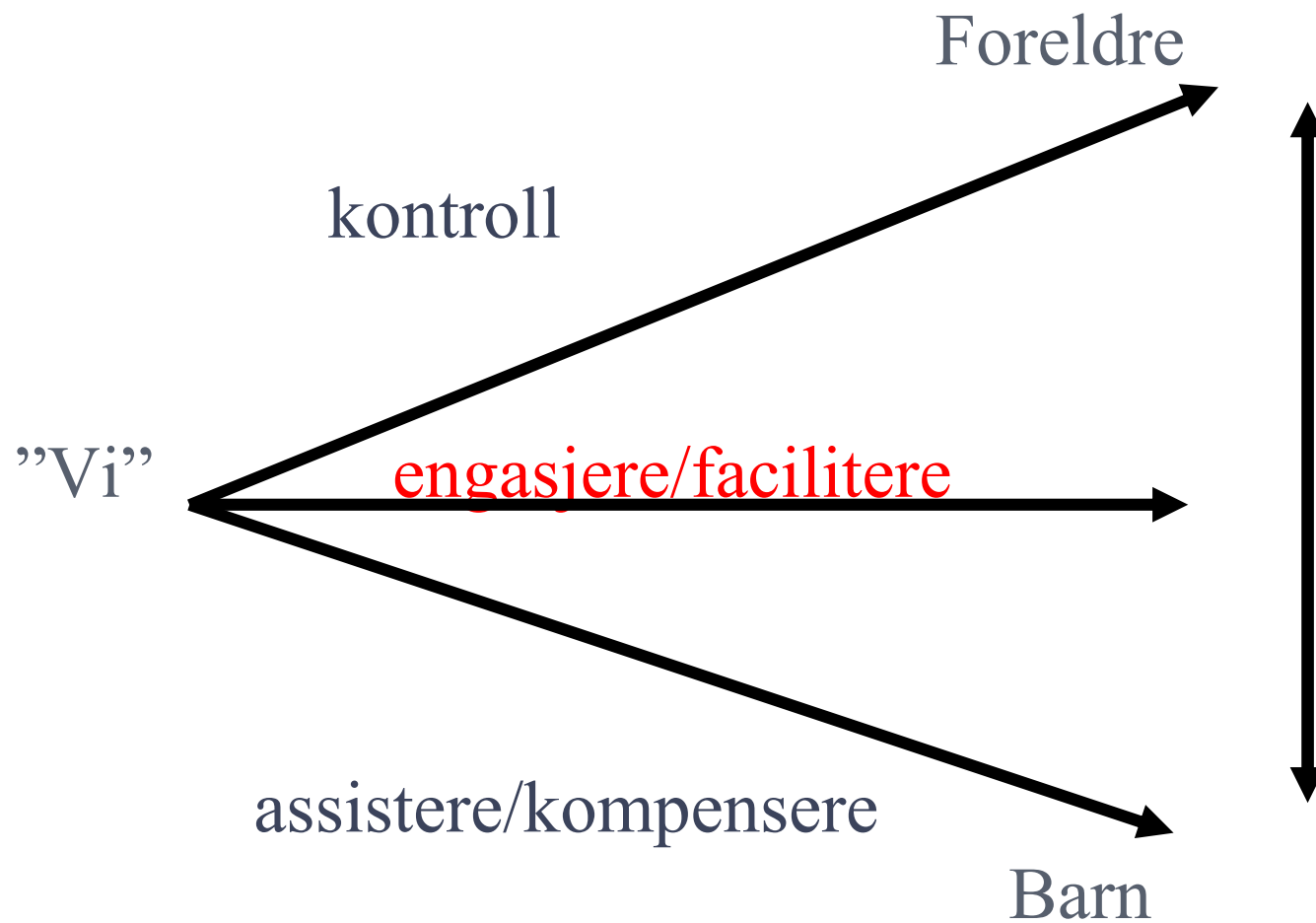
- **Engasjerte relasjoner** er relasjoner som sikter mot, og har anledning til å gi maksimal utviklingsstøtte i et langsiktig perspektiv – varige foreldrefigurer
- **Aktiviserte relasjoner** er relasjoner som tidligere har vært i posisjon til å gi utviklingsstøtte / tilknytning. De må holdes aktive som en del av barnets identitetsbakgrunn
- **Kompenserende relasjoner** er relasjoner som midlertidig overtar, eller bidrar til å støtte opp under en relasjon for maksimalt engasjement i denne relasjonen

Det barn ikke trenger er **konkurrerende** relasjoner

OMSORGSTRIADEN

FORELDREANSVARET SOM:

- **Formelt** lovansvar
  - tildelt i Lov om barn (Norge)
  - begrenset i Lov om barneverntjenester (Norge)

- **Rolle** – sosial forventning
- **Tilknytning** – følelse *for* - eksistensiell erfaring
- **Rettighet** – moralsk domene – et område for autonomi
- **Identitet** – selvoppfatning – sosial verdi
- **Kompetanse** – tilstrekkelighet
  - Legitimitet
  - Kapasitet
  - Kunnskap
  - Ferdighet

Foreldreansvaret

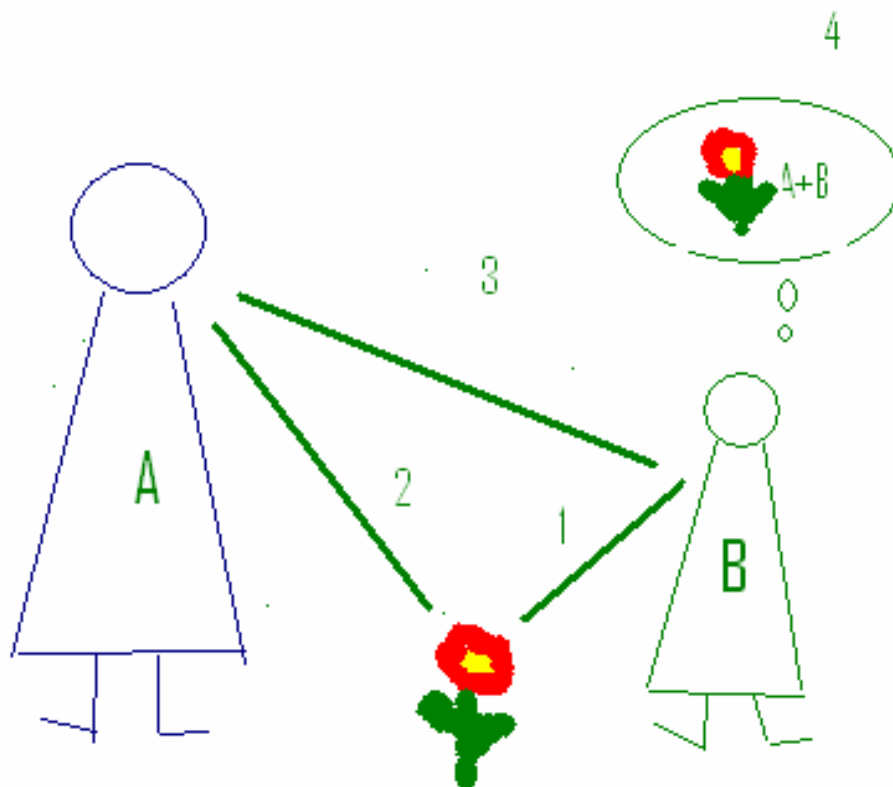
Rollen har: oppgaver – mål og ytelser
Personen har: erfaringer, følelser og aspirasjoner

Vi må stille oss **innenfor erfaringen** til personen og **utenfor oppgaven** i rollen

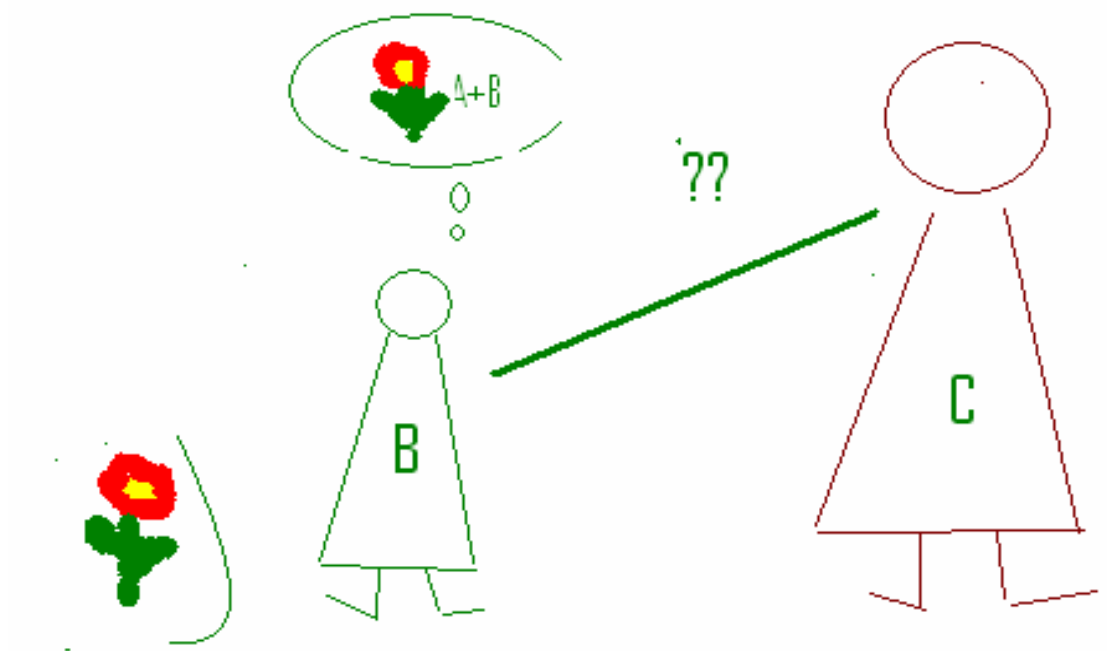
BARNET DANNER MENING I RELASJONER

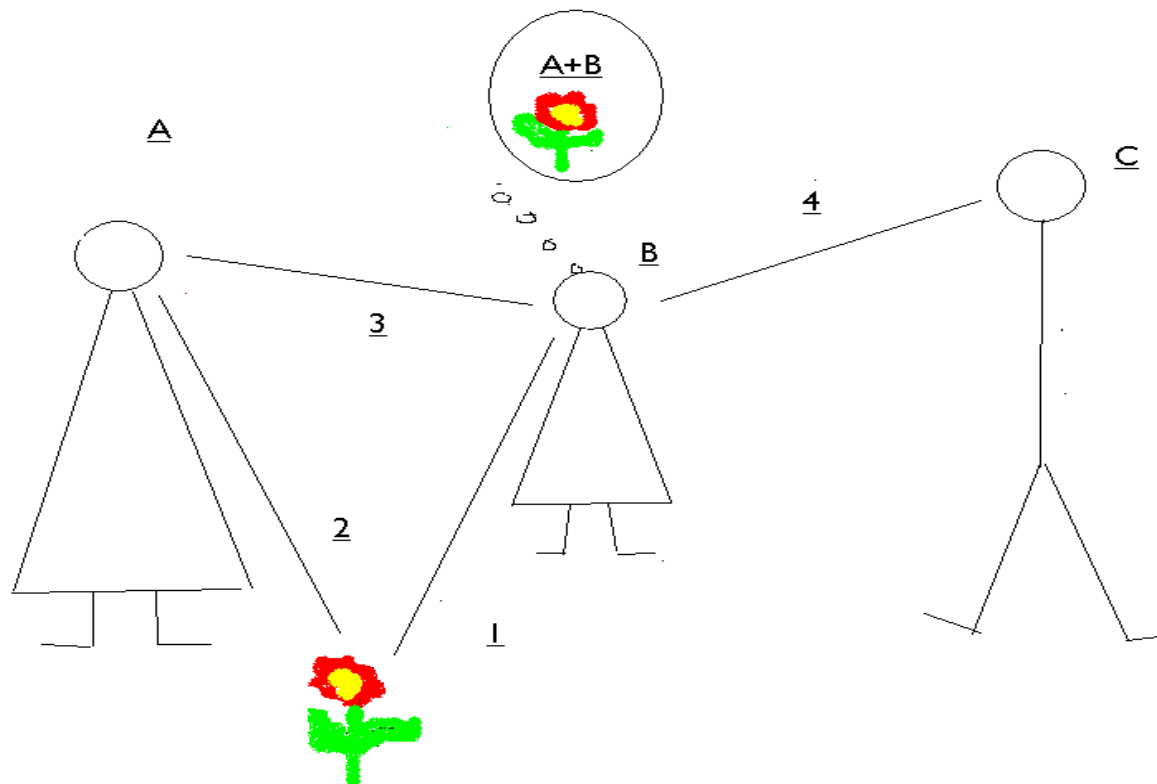
14.12.2007 Haldor Øvreide

BARNETS RELASJON FØLGER I MENING SOM "ET TREDJE ANSIKT"

LA DET TREDJE ANSIKTET UTTRYKKE SEG SAMMEN MED BARNET

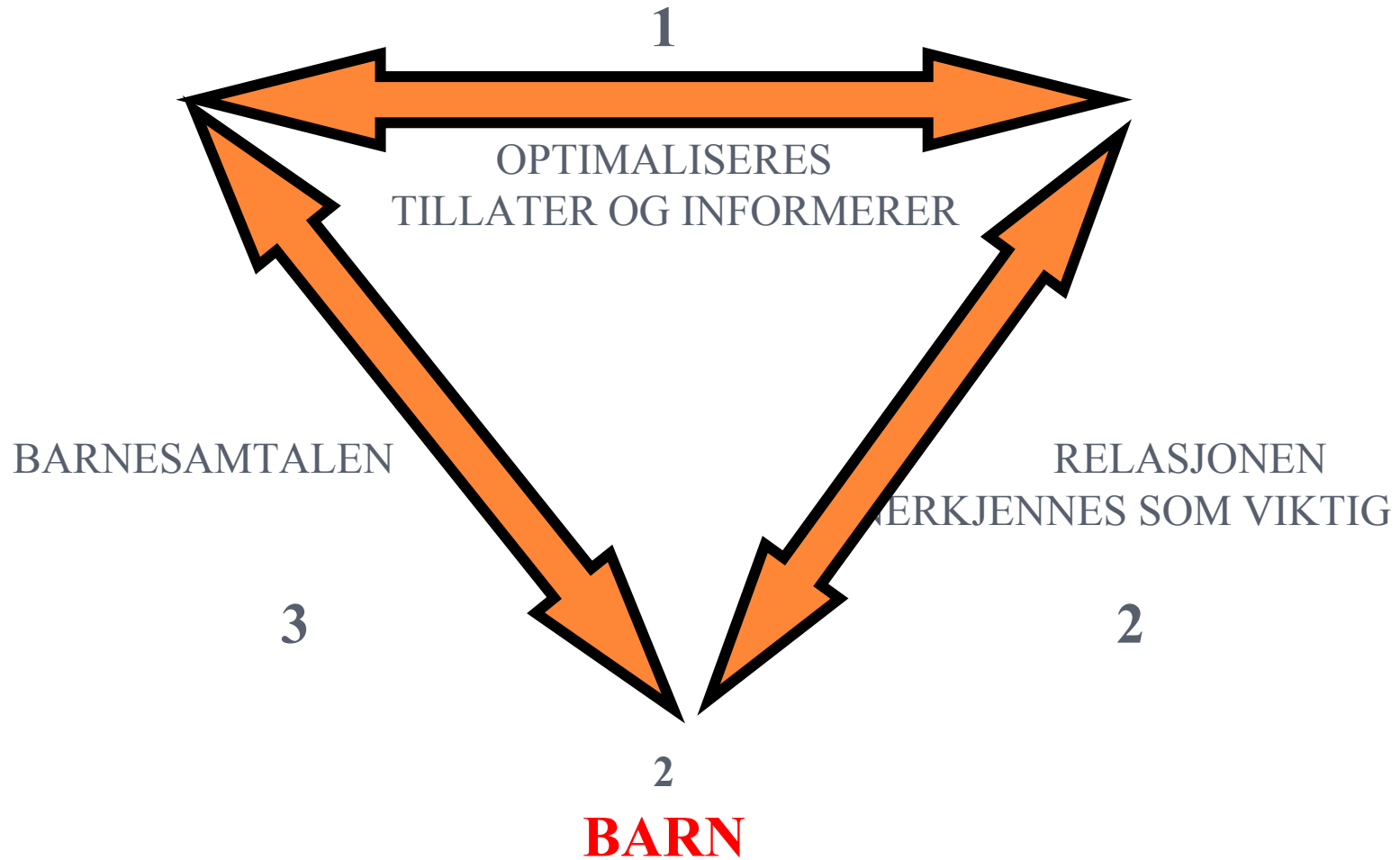
Det tredje Ansikt i samskapt mening

TRIANGULERING

HJELPER

OMSORGSPERSON

BARNETS KOMMUNIKASJONSERFARING

- Barnets kommunikasjonserfaring danner typiske **mønstre**, generelle, så vel som spesifikke for den enkelte relasjon
- Disse mønstrene vedlikeholdes og er **motstandsdyktige** for forandring ut fra dialogens ”feed forward” prosesser

BARNS PROBLEM VISER RESSURSER OG BEHOV

- Barnets **kommunikasjonsproblem** kan sees som barnets generaliserte kommunikasjonsorganisering ut fra dets **kortsiktige suksessfulle erfaring** med å løse utfordringer i kommunikasjon og relasjon
- Barnet må møtes med **respekt** for sin organisering

**DIALOGERFARINGEN ORGANISERER
REPETISJONER + -**

**DIALOGPOTENSIALET KAN ORGANISERE EN
"NY START"**

TEMPERAMENT OG ERFARING SKAPER ET UNIKT KOMMUNIKASJONSREPERTOAR

- **Frayend** – svake signaler, innadvendt, blyg, mangel på inviterende initiativ eller uttrykte behov
- **Utpøvende** – stadig selvcentrert og opptatt av, eller insensitiv for det relasjonelle elementet i dialogen
- **Disorganisert** – svak impulskontroll, svak sosial kompetanse, aktiv uten fullføring
- **Kompensert** – møter all erfaring med samme innstilling/uttrykk
- **Parentifisert** – kontaktavhengig, etablerer dialog på den voksnes/andres premisser – kan være ”on/off”
- **Balansert** – tilpasset situasjonen

NB: Regresjon
Begrepsfattigdom

BARNS SPØRSMÅL MED ØKENDE ALDER

- + Identitet / selvstendig verdi 12 –
- + Realisme/orden 9 – 13
- + Moral /skyld, skam, rettferdighet 6 - 10
- + Forklaring / årsak og perspektiv 3 - 7
- Konkret beskrevet erfaring 1 - 4

SPRÅKET

- Ordet i seg selv betyr lite –

det er hvordan **ordet deles** i det emosjonelt ladete dialogiske øyeblikk som er vesentlig.

BARNETS TILGANG PÅ SPRÅKLIG KODE

Allmenn kode for å kunne kommunisere om erfaringer og tanker er begrenset av:

- **Lokal kode** avgrenser rommet for kommunikasjon
- **Skyld og skam** - trussel om avvisning -begrenser hva som kan kommuniseres
- **Omsorgsideer** kan begrense hva som kan kommuniseres om
- **Ubenevnt** - erfaring som ikke har fått sosial oppmerksomhet

FORTELLINGEN

- **Medopplevelse** kan erfares av barnet gjennom **deltakelse her og nå** og/eller i en **deltakende** fortelling, og er grunnlag for ”historien om meg”.
- ”Historien om meg” er derfor først og fremst en historie om **”meg og andre”**

En utfordring i våre møter med barn er å gjøre barnets udelte, tabuiserte, ensomme erfaring til **en erfaring delt mellom barnet og viktige andre**, slik at erfaringen kan integreres i barnets viktigste historie om seg selv

FORHOLDET MELLOM IDÉ (BEGREP) OG PRAKSIS I VIKTIGE RELASJONER

Rimelig sammenfall = identitet ok

Mismatch = moralsk ubalanse /

identitetsutfordring

FORTELLINGEN HAR TRE NIVÅER:

- **Beskrivelse** – hvem – hva - hvor – når – hvordan - hvorfor
- **Følelse** – den personlig gyldige erfaringen – opplevelsen
- **Mestring** – utfordringen som overkommes gjennom **egen handling** eller, NB!, **andres omsorg**

I fortellingen som vi etablerer med barnet, skal de voksne fremstå som forpliktet til å støtte barnet slik at det får erfare mestring, omsorg og utvikling

FORTELLINGEN SOM SKAPES I SAMTALEN SKAL:

- Fange inn barnets **opplevelse og erfaring** og gi denne gyldighet
- Beskrive barnets **sammenheng**
- Styrke barnets **selvrespekt**
- **Lede** barnet videre

FORTELLINGEN - NARRATIV STRUKTUR

- Gå fra barnets liste - beskrivne erfaringer til episodisk struktur:
- Hva – Hvem – Når – Hvordan – Hvorfor?

Hvorfor blir ofte det vanskelige spørsmålet for barnet da det leder mot intensjon og derved moral og sosiale konsekvenser av å eksponere erfaringen/hendelsen

FORMÅL MED BARNESAMTALER

Støttende / bearbeidende / terapeutisk samtale

Informasjonsgivende / strukturerende samtale

Utredende / undersøkende samtale

- Allment undersøke
- Avdekke spesifikke erfaringer / funksjoner
- Høre – få frem barnets standpunkt - ”vilje”

FORMÅLSHIERARKI

Hindre – ikke gjøre vondt verre

Stoppe – pågående vold og overgrep

Lindre – krenkelser og skader

Straffe – markere urett

OPPMERKSOMHETSPUNKTER

- Hvilke **rettigheter** har barnet i forhold til deg?
- Hvem har **ansvar** for barnet i forhold til oppgaven din?
- Hvilken **informasjon** har barnet om oppgaven din?
- Hva søker du **svar** på hos barnet?
- Hvilke **konsekvenser** kan/skal barnets uttrykk få?

FORSLAG

- **Beskriv** sammenhengen for samtalen for barnet
- **Gi relevant informasjon** hva skjer, har skjedd, skal skje
- **Gi forslag til opplevelse** – tanker, følelser og tilstander barnet kan ha – eller kan ha hatt
- **Vis respekt for viktige voksne**, men ikke ved å holde tilbake informasjon for barnet.
- **Forklar** at de voksne selv eller andre voksne skal ta vare på de voksne
- **Våg å ta stilling** til handlinger, også uheldige, begått mot barnet
- **La en viktig voksen ta del** i barnets erfaringer og historie

TIL Å LESE

- Bråten, S. (2007) *Dialogens spel i barnets og språkets utvikling*. Oslo: Abstract forlag
- Øvreeide, H. (2000). *Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Kristiansand: Høyskoleforlaget. (svensk utgave: *Samtal med barn*, Studentforlaget, dansk utgave: *At tale med børn*, Hans Reitzel forlag)
- Øvreeide, H. (2001). Barnet som familieterapeutisk bruker. *Fokus på familien*, 29, 22-36.
- Hafstad, R. & Øvreeide, H. (1998). *Foreldrefokusert arbeid med barn*. Kristiansand: Høyskoleforlaget. (svensk utgave: *Foreldrafokuserad arbete med barn*, Liber. Dansk utgave: *Foreldrefokuseret arbeide med børn*, Systime Academic.)
- Haavind, H. og Øvreeide, H. (red) (2007). *Psykoterapi med barn og Unge. Del I : Utvikling og forståelse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Haavind H. og Øvreeide, H. (red) (2007) *Psykoterapi med barn og Unge. Del II: Fremgangsmåter og forandring*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

